

rolle i den danske modstandsbevægelse. Derimod nævnes intet om Hitler-Stalin-pagten og de implikationer, den fik for kommunisternes holdning fra 1939 til juni 1941. Og forfatteren afstår ganske fra at udfylde denne lakune i sit beretningsmateriale. En lille, men noget særpræget, antydning af DKP's virke fra 9. april 1940 til juni 1941 giver Sohn dog i forbindelse med en omtale af begivenhederne i Horserød i august 1943: De kommunister, det lykkedes at flygte, »... sivede ind i illegalitetens liv og meldte sig *igen* i den aktive modstandsbevægelses arbejde« (anmelderens udhævelse).

Forfatteren dølger naturligvis ikke de stalinistiske excesser, derimod leder man forgæves efter refleksioner over hovedpersonernes blind- og døvhed over for dem. Et evt. medansvar kommer Sohn ikke nærmere end, at »de troede på Stalin og Sovjetsystemet«. Hverken for hovedpersonerne eller forfatteren er der tale om nogen bodsgang.

Den tidligere DKP-formand har tilsyneladende fundet sig en niche efter kommunismens sammenbrud. Om det kan man mene, hvad man vil. Men for så vidt angår kranke skæbner og bristede illusioner, turde der være stof nok at øse af.

Henrik Skov Kristensen

Erik Johannesen: *Sabotage. Bogen om den danske modstandsbevægelse.* (Centrum, 1995). 309 s.

Forfatteren til bogen med den noget pretentiøse undertitel er tidligere modstandsmand gennem et år. Under sin gymnasietid i Randers kom han ind i modstandsbevægelsen og oprettede en sabotagegruppe i Langå. Efter studentereksamen i 1944 var han en tid i København for at studere ved Polyteknisk Læreanstalt, og også her blev han medlem af en gruppe. Men da tyskerne

truede med at arrestere studenterne, blev anstalten lukket, og han vendte tilbage til sin fødeby, hvor han med sin gamle gruppe deltog i jernbanesabotage og våbenedkastninger. Dette, samt at han angiveligt »har læst alt om besættelsen«, peger han på som sine kvalifikationer for at have skrevet denne bog.

Bogens indhold er netop en blanding af egne oplevelser, som forfatteren har gjort notater om umiddelbart efter besættelsen, og tildragelser/sammenhænge, som er beskrevet i den tilgængelige litteratur om besættelsen. Undertiden kan det være vanskeligt at afgøre, hvilken af de to kildegrupper forfatteren øser af, idet der hverken er noteapparat eller litteraturliste. Heller ikke selve brødteksten giver ret mange vink om forfatterens kilder, så undertiden har anmelderen været noget i tvivl om den præcise proveniens. Hvorom alting er, så består langt hovedparten af bogens indhold af tildragelser og forløb, som tidligere har været publiceret. Bogen er nærmest et katalog over den danske modstandsbevægelses mest spektakulære aktioner, hvadenten det nu var jernbanesabotage, industrisabotage, sabotage mod Værnemagten, aktioner mod skibe, spionage, stikkerlikvideringer etc. Der er med andre ord tale om en kompilation af stjernestunder ofte fortalt af aktørerne selv, så selvfølgelig er bogen elementært spændende og i øvrigt velskrevet. Det må så siges at være bogens hovedfortjeneste.

Ganske vist angiver forfatteren som sagt at have læst *alt* om besættelsen, men i forbindelse med hans punktvisse vurderinger og analyser synes han nu ikke altid at have ladet sig afficere videre af konklusionerne i den tilgængelige litteratur.

Henrik Skov Kristensen

Poul Nyboe Andersen: *Hal Koch og*

Krogerup Højskole. (Odense Universitetsforlag, 1993). 239 s.

Det er en meget værdifuld bog, Nyboe Andersen har givet os; og det er en bog, som han har haft enestående forudsætninger for at skrive. Han var selv med i det første hold af lærere på Krogerup og er den eneste, der endnu lever. Skønt han i 1948 blev docent (fra 1950 professor) ved Handelshøjskolen, fortsatte han som timelærer på Krogerup, og da hans kone Ditte i 1953 også kom med på holdet, opnåede ægteparret i alt at være mere eller mindre nært tilknyttet skolen i 25 år (1946-71). Det fremgår tydeligt, at han har rådført sig med Ditte under udarbejdelsen af bogen, og skønt hun ikke nåede at se den færdig, fik hun dog inden sin død forelagt de ord, hvormed han ville tilegne hende den.

Skønt bogen således i høj grad er præget af personlige indtryk, er der dog ikke tale om en ren erindringsbog. Nyboe Andersen er fuldt fortrolig med de krav, der stilles til en historisk fremstilling, og bogen fremtræder da også efter god akademisk skik med både litteraturliste og personregister. Dertil kommer en klar bevidsthed om betydningen af kildematerialet, hvorfor erindringen til stadighed jævnføres med skriftlige kilder. Her har ikke mindst Roar Skovmands dagbog vist sig at være af betydning. Der bringes i øvrigt ganske mange citater – også fra utrykte kilder. Fremstillingen tager således form af en kombination af erindringer og en egentlig historisk monografi.

Bogen er inddelt i tre hovedafsnit. Det første skildrer Krogerups baggrund i Dansk Ungdomssamvirke og tilblivelsesprocessen efter besættelsen. Det næste og største handler om Krogerup i de 10 år, hvor Hal Koch var forstander. Det sidste giver korte skitser af Hal Kochs liv efter forstandertiden og af Krogerups videre skæbne, inden der

sluttes af med personlige betragtninger over betydningen af det arbejde, der blev gjort der.

Bogen er båret af dyb respekt for og kærlighed til mennesket Hal Koch. Hans mærkelige personlighed med den ufattelige arbejdsevne, det generøse temperament, det forbløffende vidsyn og den enestående evne til at inspirere træder tydeligt frem. På den anden side lægges der ikke skjul på, at han også kendte til skepsis og til det mismod og den tvivl på sig selv, som ofte netop kendetegner dem, der udretter mest. Billedet af ham står tydeligere efter denne bog – men egentlig ikke mindre gådefuldt.

Den anden grundtone er en dyb kærlighed til det fællesskab, der skabtes, og det virke, der udfoldedes på Krogerup. At det har haft afgørende betydning for deltagerne, lades man ikke i tvivl om, og bogen bliver således også et bidrag til Nyboe Andersens egen biografi. Igennem hans stilfærdige stil fremgår det da også klart, at både Koch og Krogerup-arbejdet efter hans mening i betydelig grad er blevet miskendt. Man aner således både undren og vrede over, at Krogerup – med to socialdemokrater, en radikal, en venstremand og en konservativ i lærerstaben og folk som Knud Kristensen og Jørgen Jørgensen som bagmænd – kunne stemples som »en kommunistrede« (s. 110). Og mellem linjerne fornemmer man smerten over, at modviljen især kom fra to grupper, som Nyboe Andersen selv følte både tilknytning til og forståelse for – fra landbruget og fra de gamle højskoler.

På den anden side er skildringen for nuanceret til, at der kan tales om et rent forsvarsskrift. Der er således klar forskel på skildringen af de to mest berømte »sager«, Koch i Krogerup-tiden var indviklet i – bataljen om ungdomskommissionens betænkning og debatten om høj-

skolens grundlag. Det berømte møde med de vendsysselske bønder den 21. februar 1950 betegnes slet og ret som et rystende overfald på Koch (s. 171), og trods Nyboes forståelse for landbosynspunkter har han intet at anføre til forsvar for de landboer, der optrådte der. Noget anderledes forholder det sig med debatten om højskolens grundlag. At Kochs intentioner i nogen grad blev miskendt fra de gamle højskoleers side, fremgår klart nok – idet det dog fremhæves, at der fandtes betydelige højskolemænd, der støttede Krogerup. Der ligger også beklagelse og resignation i konstateringen af, at Kochs højskolesyn næppe har spillet »nogen særlig aktiv rolle i debatten om højskolens opgaver« i de første 30 år efter hans Krogerup-tid (s. 229). Først det sidste tiår byder måske på ændrede signaler. På den anden side vises der forståelse for de kritiske synspunkter, der blev fremført; og det meddeles endog, at forfatteren selv ved en ret celebrer lejlighed har opponeret imod Kochs højskolesyn. Hovedindtrykket er dog, at Nyboe anser inspirationen fra Koch for at være særdeles værdifuld, og at han beklager, at han aldrig nåede længere end til at blive betragtet som »en fremmed hest i højskolefolden« (s. 179). Og navnlig beklager han, at Krogerup-årene for Koch endte i skuffelse, således som det fremgår af hans vemodige afskedsbrev til lærerne (s. 207-209).

Redegørelsen for uoverensstemmelsen med Koch er i øvrigt karakteristisk for Nyboe Andersens stil. Den er stilfærdig, men redelig. Der står en del mellem linjerne, uden at man derfor kan sige, at der lægges skjul på noget. Derfor er det også muligt for ham at gøre rede for både denne meningsforskel og andre gnidninger i lærerkredsen på en sådan måde, at de nok står klart, men dog ikke kommer til at stå stærkere i billedet, end de fortjener.

Hvorom alting er: Som saglig rede-

gørelse fra et førstehåndsvidne er bogen et særdeles værdifuldt bidrag til højskolehistorien. Og som udtryk for Nyboe Andersens følelser over for Koch og for samarbejdet på Krogerup er den et stærkt og til tider ligefrem bevægende menneskeligt dokument.

Thorkild C. Lyby

Jens Kragh: *Mellem socialismens vel-signelser og praktikable fremskridt. SF 1960-68.* (Odense Universitetsforlag, 1995). 297 s.

Når det gælder SFs historie, er bogen god at gå til (den bedste), og når det gælder partihistorie som en særlig disciplin, er den også god at gå til. I den første henseende har den sin styrke bl.a. i, at den bygger på et stort arkivmateriale og en omfattende trykt litteratur, dels aviser og periodica, dels pjecelitteratur. Om arkivmaterialet er at sige, at det både kommer fra partiets eget arkiv og en lang række privatarkiver, dog ikke Aksel Larsens (det er der dog ikke sket noget ved). Til dette kommer en lang række interviews med periodens aktører; da en hel del af bogen interesserer sig for forholdet til Socialdemokratiet, er det dog påfaldende, at der ikke er anvendt arkivalier vedrørende Socialdemokratiet eller socialdemokratiske politikere.

Til alt dette kommer, at forfatteren med noget kendskab til udenlandsk litteratur og ved hjælp af selvstændig tænkning har kunnet opstille givende angrebsvinkler på det at skrive partihistorie, som ikke har været almindelige inden for moderne dansk partihistorie.

Partihistorien indeholder omfattende analyser af medlemskredsens talmæssige styrke og dens sammensætning. Dette både i henseende til social- og alderssammensætning, dertil også den geografiske spredning. Disse analyser fortsættes op i partiets styrende organer: